

1 Todistustaakka

1.1 Mitkä ovat todistustaakkasäännöt?

Belgian oikeusjärjestelmässä erotetaan toisistaan siviili- ja kauppaoikeus. Kauppaoikeutta sovelletaan kaupan alan toimijoihin, kun taas siviilioikeus on yleistä oikeutta.

Siviilioikeudelliset todistelusäännöt esitetään siviililain (*Burgerlijk Wetboek / Code civil*) 1315 §:ssä ja sitä seuraavissa pykälissä. Kyseessä on suljettu järjestelmä, joka sisältää tiukasti säänneltyjä todistelukeinoja (tarkempia tietoja kohdassa 5 a).

Kauppaoikeudelliset todistelusäännöt esitetään kauppalain (*Wetboek van Koophandel / Code de commerce*) 25 §:ssä. Niille on leimallista järjestelmän avoimuus ja todistelukeinojen suhteellisen vapaa valinta kauppaoikeudellisissa asioissa. Kauppalain 25 §:n mukaan siviilioikeudessa sallittujen todistelukeinojen lisäksi kaupallisten sitoumusten olemassaolosta voidaan esittää näyttöä todistajanlausunnoin kaikissa tapauksissa, joissa tuomioistuin sen hyväksyy, lukuun ottamatta erityistapauksia varten säädettyjä poikkeuksia. Näytöksi osto- tai myyntitapahtumasta voidaan esittää hyväksytty lasku, tämän kuitenkin rajoittamatta muiden kauppaoikeuden mukaisten todistelukeinojen käyttöä.

Todisteluun liittyviä oikeudenkäynnin teknisiä näkökohtia säännellään siviili- ja kauppaoikeudellisten asioiden osalta oikeudenkäyntilain (*Gerechtelijk Wetboek / Code judiciaire*) 870 §:ssä ja sitä seuraavissa pykälissä. Oikeudenkäyntilain 876 §:n mukaan tuomarin on sovellettava niitä todistelusääntöjä, joita käsiteltävänä olevan riita-asian luonne edellyttää. Asia voi siis kuulua joko siviilioikeuden tai kauppaoikeuden alaan.

Tosiseikkaa, olettamusta tai väitettä koskevan todisteen esittäjä asianosainen, joka vetoaa kyseiseen tosiseikkaan, olettamukseen tai väitteeseen. Velvoitteen täyttämistä vaativan osapuolen on todistettava velvoitteen olemassaolo. Vastaavasti sen, joka väittää olevansa vapaa velvoitteesta, on esitettävä näyttö joko maksun suorittamisesta tai seikasta, joka on johtanut velvoitteen raukeamiseen (siviililain 1315 §). Oikeudenkäynnissä kunkin asianosaisen on toimitettava todisteet esittämiensä tosiseikkojen tueksi (oikeudenkäyntilain 870 §, *actori incumbit probatio*). Tämän jälkeen vastapuolen on pyrittävä kiistämään näytön todistusarvo, mikäli se on mahdollista ja sallittua.

1.2 Onko olemassa sääntöjä, joiden nojalla tiettyjä tosiseikkoja pidetään sellaisina, ettei niiden toteen näyttäminen ole tarpeen? Millaisissa tapauksissa?

Onko tiettyjen olettamusten kumoaminen mahdollista esittämällä vastatodistelua?

Elleivät yleiseen järjestykseen tai kansalliseen turvallisuuteen liittyvät syyt estä, kaikkien tosiseikkojen tueksi voidaan esittää todisteita. Oikeuteen esittäjä oikeudenkäynnissä todisteita on kuitenkin kolme rajoitusta. Ensinnäkin todisteltavan tosiseikan on oltava asian kannalta merkityksellinen. Toiseksi sen on oltava vakuuttava, eli sen on saatava tuomioistuin vakuuttuneeksi asiassa tehtävästä päätöksestä. Kolmanneksi tosiseikkoja koskevien todisteiden esittämisen on oltava sallittua: yksityisyyttä, vaitiolovelvollisuutta ja kirjesalaisuutta ei saa rikkoa.

Vastapuoli voi periaatteessa kiistää esitetyt olettamukset. Ainoastaan eräitä kumoamattomiksi katsottavia olettamuksia (*juris et de jure*) ei voida kiistää, niitä koskeva vastatodistelu on itse asiassa kielletty. Kumottavissa olevat olettamukset (*juris tantum*) sen sijaan voidaan kiistää vastatodistelulla. Siviilioikeudessa todistelukeinot ovat säänneltyjä, kauppaoikeudessa vapaita.

1.3 Missä määrin oikeuden on vakuuttava jostakin tosiseikasta voidakseen perustaa tuomionsa tällaisen tosiseikan olemassaoloon?

Tuomioistuimen on vakuuttava asianosaisten esittämästä näytöstä, mikä taas riippuu näytön todistusarvosta ja uskottavuudesta. Tuomioistuin katsoo, että esitetyllä näytöllä on todistusarvoa, jos se voi auttaa riita-asian ratkaisemisessa ja jos se on uskottava esitys todellisesta asiaintilasta. Näyttöä voidaan pitää todisteena vasta kun tuomioistuin on katsonut sillä olevan todistusarvoa.

Todistusarvo on jossain määrin subjektiivinen käsite, todistusvoima taas ehdottoman objektiivinen. Todistelukeinon todistusvoima riippuu siitä, millaista uskottavuutta kyseiseltä keinolta edellytetään. Lain mukaan ainoastaan riittävän uskottavat todistelukeinot ovat todistusvoimaisia, tuomioistuimella kun ei ole asiassa harkintavaltaa. Tämä koskee kirjallisia todisteita. Tuomioistuin loukkaa asiakirjan todistusvoimaa, jos se tulkitsee laillisesti hankittua kirjallista todistetta sen sanamuodosta poikkeavalla tavalla. Loukattu osapuoli voi vedota tähän kassaatiotuomioistuimessa (*Hof van Cassatie / Cour de cassation*).

2 Todisteiden vastaanottaminen

2.1 Edellyttääkö todisteiden vastaanottaminen aina asianosaisen pyyntöä, vai voiko tuomari tietyissä tapauksissa hankkia todisteita oma-aloitteisesti?

Väitteen esittäjän asianosaisen on pystyttävä todistamaan väite. Joissakin tapauksissa tuomioistuin voi määrätä asianosaisen käyttämään jotakin todistelukeinoa, esimerkiksi antamaan todistajanvalan (siviililain 1366 §). Tuomioistuin voi tiukoin edellytyksin määrätä asianosaisen antamaan todistajanvalan joko tehdäkseen asian ratkaisun valasta riippuvaiseksi tai vain määrittääkseen korvauksen määrän.

Tuomioistuin voi kuulla asianosaisia ja määrätä todistajien kuulemisesta, jos sitä ei ole kielletty laissa (oikeudenkäyntilain 916 §). Tuomioistuin voi lisäksi pyytää asiantuntijoilta lausuntoja tiettyjen seikkojen todentamiseksi tai teknisten neuvojen saamiseksi (oikeudenkäyntilain 962 §).

2.2 Mitä seuraa sen jälkeen, kun asianosaisen pyyntö todisteiden vastaanottamisesta on hyväksytty?

Asianosaisen on pyydettävä tutkintatoimien käynnistämistä joko pää- tai sivuvaatimuksena. Tuomioistuin voi hylätä tai hyväksyä vaatimuksen; päätös on perusteltava.

Kun on kyse käsialan aitouden todentamisesta (oikeudenkäyntilain 883 §) tai vääreännösväitteestä (saman lain 895 §), tuomioistuin määrää asianosaiset saapumaan kuultavaksi (asianajajan avustamana tai ilman) ja tuomaan mukanaan kaikki vertailtavat arvopaperit, asiakirjat ja vastaavat tai vääreännetyksi väitetyn asiakirjan. Tuomioistuin voi käsitellä asian heti tai kirjata sen odottamaan jatkosäittelyä, minkä jälkeen tuomioistuin voi ryhtyä tutkintatoimiin tai antaa ne asiantuntijan tehtäväksi. Lopuksi tuomioistuin tekee päätöksen käsialan aitoudesta tai vääreännösväitteestä.

Jos joku asianosaisista tarjoutuu esittämään todisteen yhden tai useamman todistajan välityksellä, tuomioistuin voi hyväksyä todisteen esittämisen, kunhan on kyse laissa sallitusta todisteesta (oikeudenkäyntilain 915 §). Ellei laki sitä estä, tuomioistuin voi määrätä todistajien kuulemisesta. Tuomioistuimen kirjaaja kutsuu todistajat kuultaviksi viimeistään kahdeksan päivää ennen kuulemista. Todistajien on annettava todistajanvala, ja oikeus kuulee heitä yksitellen.

Tuomioistuin voi esittää todistajalle kysymyksiä oma-aloitteisesti tai asianosaisen pyynnöstä. Todistajanlausunto kirjataan ja luetaan ääneen, ja tarvittaessa sitä korjataan ja täydennetään, minkä jälkeen kuuleminen päätetään.

Tuomioistuin voi pyytää asiantuntijanlausuntoa ratkaistakseen tai välttääkseen riita-asian. Asiantuntijanlausunto voi sisältää ainoastaan toteamuksia tai teknisiä neuvoja (oikeudenkäyntilain 962 §). Asiantuntija hoitaa tehtävänsä tuomioistuimen valvonnassa. Asianosaisten on toimitettava asiantuntijalle kaikki tarvittavat asiakirjat ja avustettava häntä kaikin tavoin. Lausunto on annettava tuomioistuimen asettamassa määräajassa. Jos lausunto on ristiriidassa tuomioistuimen kannan kanssa, tuomioistuin ei ole velvollinen noudattamaan asiantuntijan neuvoja.

Tuomioistuin voi asianosaisten pyynnöstä tai oma-aloitteisesti määrätä toimitettavaksi katselmuksen (oikeudenkäyntilain 1007 §). Se toimitetaan joko asianosaisten läsnä ollessa tai ilman heitä, ja sen toimittaa katselmuksen määrännyt tuomari tai muu sen tehtäväkseen saanut henkilö. Kaikki toimet ja havainnot kirjataan pöytäkirjaan, joka annetaan tiedoksi asianosaisille.

2.3 Millaisissa tapauksissa oikeus voi evätä asianosaisten esittämän pyynnön todisteiden vastaanottamisesta?

Tuomioistuimella ei ole velvollisuutta hyväksyä asianosaisten esittämää tutkintatoimipyyntöä. Mutta jos tuomioistuimelle osoitetaan oikeusapupyyntö, pyydetty toimet on suoritettava (oikeudenkäyntilain 873 §).

2.4 Mitä erilaisia todistelukeinoja on olemassa?

Siviilioikeudessa (yleisessä oikeudessa) on viisi todistelukeinoa: kirjallinen todiste, todistajanlausunto, olettaus, asianosaisten tunnustus ja valahtoinen vakuutus (siviililain 1316 §).

Kirjallisena todisteena (siviililain 1317 §) voidaan antaa joko virallinen tai virallisesti vahvistamaton asiakirja. Virallinen asiakirja on laissa säädettyjen muotovaatimusten mukainen asiakirja, jonka on laatinut siihen valtuutettu viranomais (esim. notaari tai henkikirjoittaja) ja joka osapuolten keskinäisissä suhteissa ja suhteissa kolmansii muodostaa todistusvoimaisen todisteen asiakirjaan sisältyvästä sopimuksesta. Tunnustettu virallisesti vahvistamaton asiakirja on kaikkien osapuolten allekirjoittama asiakirja, joka on laadittu yhtä monena kappaleena kuin osapuolia on ja joka muodostaa todistusvoimaisen todisteen osapuolten välisestä suhteesta. Jos sopimuksen arvo ylittää 375 euroa, siitä on laadittava joko notaarin vahvistama tai virallisesti vahvistamaton asiakirja (siviililain 1314 §).

Todistajanlausuntoja (siviililain 1341 §) ei hyväksytä, jos ne ovat ristiriidassa asiakirjojen sisällön kanssa tai eivät rajoitu siihen. Todistajanlausunto kuitenkin hyväksytään, jos on olemassa vain kirjallinen todistusaihe tai jos kirjallisia todisteita on mahdotonta hankkia.

Olettaukset (siviililain 1349 §) ovat lakiin pohjautuvia tai tuomioistuimen tekemiä päätelmiä, jotka perustuvat tunnettuun tosiseikkaan ja joista edetään tuntematonta seikkaa koskevaan päätelmään. Olettamuksilla ei voida kyseenalaistaa asiakirjojen sisältöä, mutta todistajanlausuntojen tapaan niillä voidaan täydentää kirjallista todistusaihetta tai korvata asiakirjat, joita on mahdotonta saada käyttöön.

Asianosaisten tunnustus (siviililain 1354 §) voidaan tehdä joko oikeudessa tai sen ulkopuolella. Oikeudessa tehtävä tunnustus on asianosaisten tai hänen täysivaltaisen edustajansa oikeudenkäynnissä antama lausunto, joka muodostaa todistusvoimaisen todisteen, jota voidaan käyttää lausunnon antajaa vastaan. Oikeuden ulkopuolella tehtävään tunnustukseen ei sen sijaan sovelleta muotovaatimuksia.

Valahtoisen vakuutuksen (siviililain 1357 §) antaa joko jompikumpi asianosaisista (ratkaiseva vakuutus) tai se annetaan tuomioistuimen määräyksestä. Ratkaisevaa vakuutusta voidaan käyttää todisteena vain sen antajan hyväksi tai häntä vastaan.

Kauppaoikeudellisissa asioissa (kauppalain 25 §) todistelu on vapaata; yhtenä todistelukeinona voidaan kauppasopimusten tapauksessa käyttää laskua. Myyjä voi käyttää todisteena pätevää laskua, mutta muut asiakirjat on saatava vastapuolelta, jotta niitä voitaisiin käyttää todisteina.

2.5 Millä tavoin todisteita voidaan ottaa vastaan todistajilta? Tapahtuuko se eri tavoin kuin todisteiden vastaanottaminen asiantuntijoilta? Mitä sääntöjä sovelletaan kirjallisiin todistajanlausuntoihin ja asiantuntijalausuntoihin?

Todistajanlausunto on itsenäinen todistelukeino, josta säädetään siviililain 1341 §:n mukaisesti. Sen oikeudenkäyntiin liittyvistä teknisistä näkökohdista säädetään puolestaan oikeudenkäyntilain 962 §:n mukaisesti. Asiantuntijanlausunto on pikemminkin yksi todisteen esittämistapa, ja siitä säädetään oikeudenkäyntilain 962 §:n mukaisesti. Asianosaiset voivat pyytää tuomioistuinta kuulemaan asiantuntijatuodistajia mutta eivät saa itse ehdottaa asiantuntijaa. Tuomioistuimella on siihen yksinoikeus.

Kirjalliset todistelukeinot ovat todistusvoimaisia, ja tuomioistuimen on kunnioitettava niiden sisältöä. Asiantuntijoiden neuvot ja lausunnot eivät ole todistusvoimaisia; jos neuvo tai lausunto on ristiriidassa tuomioistuimen kannan kanssa, tuomioistuin ei ole velvollinen noudattamaan sitä (oikeudenkäyntilain 962 §).

2.6 Onko joillakin todistelukeinoilla suurempi painoarvo kuin toisilla?

Säänneltyillä todistelukeinoilla on tietty hierarkia. Tunnustus ja valahtoinen vakuutus ovat siinä ylimpänä. Asiakirja menee aina todistajanlausunnon ja olettamuksen edelle. Virallinen asiakirja muodostaa todistusvoimaisen todisteen asianosaisten keskinäisistä suhteista ja suhteista kolmansii ja tunnustettu virallisesti vahvistamaton asiakirja muodostaa todistusvoimaisen todisteen asianosaisten välisestä suhteesta. Todistajanlausuntoihin ja olettamuksiin voidaan tukeutua vain silloin, kun kirjallinen todistusaineisto on puutteellinen tai kun veloitteesta ei ole mahdollista saada kirjallisia todisteita.

2.7 Onko tiettyjen tosiseikkojen todistaminen sidottu määrätynlaiseen todistelumenettelyyn?

Sen mukaan, onko kyseessä siviilioikeudellinen vai kauppaoikeudellinen asia, käytetään joko säänneltyä tai vapaata todistelua. Siviiliasioissa vaaditaan virallinen tai virallisesti vahvistamaton asiakirja kaikista arvoltaan yli 375 euroa olevista asioista (siviililain 1341 §). Todistelukeinona voidaan käyttää vain näitä asiakirjoja; todistajanlausuntoa tai olettamusta ei sallita. Kauppaoikeudellisissa asioissa todistajanlausunnot ja olettaukset sen sijaan sallitaan, vaikka ne olisivat ristiriidassa asiakirjojen sisällön kanssa tai eivät rajoittuisi siihen.

2.8 Velvoittaako laki todistajat todistamaan?

Todistajia kuullaan joko asianosaisten pyynnöstä tai tuomioistuimen aloitteesta (oikeudenkäyntilain 915 ja 916 §).

Todistajien kuulemisesta säädetään oikeudenkäyntilain 923 §:n mukaisesti ja sitä seuraavat pykälät.

2.9 Millaisissa tilanteissa todistajat voivat kieltäytyä todistamasta?

Jos kuultavaksi kutsuttu todistaja esittää lailliset perusteet todistamisvelvollisuudesta vapauttamiseksi, tuomioistuin tekee asiassa päätöksen. Laillisena perusteena pidetään esimerkiksi kuultavaksi kutsutun todistajan vaihtolovelvollisuutta (oikeudenkäyntilain 929 §).

2.10 Voidaanko todistamisesta kieltäytyä henkilöä rangaista tai pakottaa hänet todistamaan?

Kuultavaksi kutsuttu todistaja on velvollinen saapumaan oikeuden istuntoon. Jos todistaja ei saavu paikalle, tuomioistuin voi asianosaisten pyynnöstä antaa haastemiehen tehtäväksi toimittaa hänelle haaste (oikeudenkäyntilain 925 §). Jos todistaja haasteen saatuaankaan ei saavu oikeuteen, hänet voidaan tuomita sakkorangaistukseen (oikeudenkäyntilain 926 §).

2.11 Onko olemassa henkilöryhmiä, joita ei voida kuulla todistajina?

Todistajanlausunto on mitätön, jos sen esittänyt henkilö ei täytä todistajan kelpoisuusehtoja (oikeudenkäyntilain 961 §:n 1 momentti).

Alle 15-vuotiasta ei voida kuulla valahtoisesti. Alle 15-vuotiaan lausuntoihin suhtaudutaan pelkinä tietoina (oikeudenkäyntilain 931 §:n ensimmäinen momentti).

Alaikäisellä on oikeus tulla tuomarin kuulemaksi häntä koskevissa huoltajuus-, asumis- ja tapaamisoikeusasioissa. Jos tuomari päättää alaikäisen kuulemisesta, tämä voi kuitenkin kieltäytyä siitä (oikeudenkäyntilain 1004 §:n 1 momentti).

Alenevassa polvessa olevia sukulaisia ei voida kuulla asiassa, jossa heidän etunsa ovat ristiriidassa ylenevässä polvessa olevien sukulaisten kanssa (oikeudenkäyntilain 931 §:n toinen momentti).

2.12 Mikä on tuomarin ja asianosaisten asema todistajainkuulustelussa? Millä edellytyksillä todistajaa voidaan kuulla käyttämällä hyväksi erilaisia teknisiä apuneuvoja, kuten videoneuvottelua?

Asianosaiset eivät saa puhutella todistajaa suoraan eivätkä keskeyttää häntä, vaan kysymykset on osoitettava tuomarille (oikeudenkäyntilain 936 §). Tuomari voi oma-aloitteisesti tai asianosaisten pyynnöstä esittää todistajalle kysymyksiä lausunnon täsmentämiseksi tai täydentämiseksi (oikeudenkäyntilain 938 §). Epäsuorasti annettu todistajanlausunto on pätevä. Sitä vastaan eivät puhu mitkään lainkohdat tai oikeudelliset periaatteet. Tuomari voi oikeudenkäyntilain 924 §:n nojalla kuulla todistajaa myös tuomioistuimen ulkopuolella, jos tämä voi osoittaa, ettei pysty saapumaan oikeuden istuntoon.

3 Näytön arviointi

3.1 Estääkö se, että todiste on hankittu lainvastaisin keinoin, tuomioistuinta ottamasta todistetta huomioon tuomiossa?

Lainvastaisesti hankittuja todisteita ei voida käyttää oikeudenkäynnissä. Tuomioistuin ei myöskään voi ottaa niitä huomioon päätöstä tehdessään. Jos todisteen hankkimisen yhteydessä on loukattu yksityisyyden, vaitiolovelvollisuuden tai kirjesalaisuuden suojaa, todiste on lainvastainen eikä sitä hyväksytä.

3.2 Käykö lausumani todisteesta ollessani itse asianosaisena asiassa?

Asianosaiselta peräisin olevia asiakirjoja ei voida käyttää todisteena hänen hyväkseen. Kauppoikeudessa hyväksytään kuitenkin todisteeksi myyntitapahtumasta (asiakkaan hyväksymä) lasku, johon kauppias voi vedota, vaikka lasku onkin peräisin häneltä itseltään. Tuomioistuin voi hyväksyä asianmukaisen kirjanpidon todisteeksi kauppiaiden välisistä liiketoimista.

Tunnustus on asianosaisten itsensä tai hänen täysivaltaisen edustajansa oikeudenkäynnissä antama lausunto, joka muodostaa todistusvoimaisen todisteen lausunnon antajaa vastaan.

Päivitetty viimeksi: 29/10/2019

Tämän sivuston eri kieliversioita ylläpitävät Euroopan oikeudellisen verkoston kansalliset yhteysviranomaiset. Käännökset on tehty Euroopan komissiossa. Muutokset, joita jäsenvaltiot ovat saattaneet tehdä tekstin alkuperäisversioon, eivät välttämättä näy käännöksissä. Komissio tai Euroopan oikeudellinen verkosto eivät ole vastuussa tiedoista, joita esitetään tai joihin viitataan tällä sivustolla. Ks. oikeudellinen huomautus, josta löytyvät tästä sivustosta vastaavan jäsenvaltion tekijänoikeussäännöt.